

On Sekizlik Bir Delikanlı ve Seksenlik Bir Kadın: 'Harold and Maude' Filminin Klinik ve Geriatrik Psikoloji Perspektifinden Analizi

Baştuğ, Gülbahar¹; Çelik, Bedir Rüya²; Yılmaz, Fatma Beyza²; Bacaksız, Senanur²; Eyrikaya, Erkan²; Şahin, Sıla²; Karaca, Pelin²

(1) Ankara Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara, Türkiye

(2) Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

Sorumlu yazar: Baştuğ, Gülbahar; bbastug@medicine.ankara.edu.tr;

Kısa Başlık: Harold and Maude filminin analizi

Makale Gönderim: 2 Ekim 2020; Makale Kabul: 12 Aralık 2020 ; Makale Yayım: 30 Aralık 2020

1. GİRİŞ

Çeşitli psikolojik rahatsızlıklar ve kuramlar sadece tanımsal ve/veya kuramsal olarak anlatıldığında zaman zaman anlaşılması güç hale gelebilmektedir. Psikolojik rahatsızlıkların klinik görünümünü ele almak için pratik uygulama içeren olgu çalışmaları oldukça yararlıdır. Fakat her zaman olgu çalışmalarına ulaşmak mümkün olmamaktadır. Filmler gerçek bir olgu olmasa da psikolojik hastalıkların görünümleri hakkında bize geniş bir çerçeve çizmektedir. Bu sayede okuyucunun psikopatolojileri daha kolay anlayabilmesi hedeflenmiş olur. Kuramlar için de aynı durum söz konusudur. Kuramları sadece kuramsal olarak anlatmak ve örneklendirmek anlaşılmayı güç hale getirmektedir. Filmlerden örnekler vermenin görsel, işitsel olarak her anlamda anlatılan kuramın anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Özetle, bu yazıda bazı psikolojik kuramlar ve psikopatolojiler bir filminden örneklerle ele alınmıştır. Böylelikle okuyucunun bu kavramları daha kolay anlayabilmesi amaçlanmıştır.

'Harold and Maude' filmi 1971 ABD yapımı olup Colin Higgins'in senaristliğinde ve Hal Ashby'nin yönetmenliğinde yaralama, kan, bıçak, silah ve ölüm gibi şiddet unsurlarını içeren temalarla komedinin birleştirilip ilişkilendirildiği bir tür olan kara mizahın özelliklerini taşımaktadır. Müziklerini Yusuf İslam'ın (Cat Stevens) yaptığı filmin hippie kültürü ile ilişkisinin sistemik ve

kişisel şiddet eylemlerinden sonra nihilizme dönüştüğü söylenmektedir(1).

Harold (Bud Cort) fiziksel ve bilişsel olarak yaşından beklenen yeterliklere sahip 20li yaşlarında bir erkektir. Tiz sesli annesiyle (Vivian Pickles) bir malikanede yaşayan Harold solgun yüzlü, çekingen, içedönük, yalnız, depresif ve ölüme takıntılıdır. Çocukken yaşadığı bir olay sonucunda annesinin ilgisini ancak ölümüyle çekebildiğini anlayan Harold çeşitli intihar senaryolarını dramatize edip öldüğüne inandırarak onu korkutmaya çalışmakta, ancak annesi durumu kanıksadığı için Harold'ın tüm çabaları sonuçsuz kalmaktadır. Hiçbir arkadaşı olmayan Harold özel aracı olarak bir cenaze arabasını kullanmakta, tanımadığı insanların cenaze törenlerine "eğlence için" katılmaktan ve inşaat alanlarında bina yıkımı ya da moloz toplanması gibi işlerin yapılışını seyretmekten hoşlanmaktadır. Bu cenazelerden birinde Harold seksenine yaklaşan, canlı, dinamik, enerji dolu, hercai, özgür bir ruha sahip bir kadın olan Maude (Ruth Gordon) ile tanışır. Maude Harold ile ilişki kurmaya çalışır, ancak Harold o kadar donuk, asık suratlı ve kasvetlidir ki konuşmak bile onun için zordur. Maude rahibin arabasını pervasızca soyarken "Şarkı söyler ve dans eder misiniz?" diye sorar. Harold kesin bir şekilde "Ah ... hayır." der. Arkadaşlıkları geliştikçe, Maude Harold'a tam anlamıyla yaşam armağanını verir. Heykellere dokunarak, resamlara modellik yaparak, kokuları

soluyarak, zencefilli turta yiyerek ve organik şarap içerek Maude Harold'a özgürlük hakkında şarkı söyler, resimlerini gösterir, nasıl banjo çalınacağını öğretir, onunla dans eder, yogaya ilgisini uyandırır, anı yaşayarak ve büyük sorunlar için savaşarak kişisel özgürlük üzerine açıklamalar yapar. Maude ile ilişkisini bilmeyen Harold'ın annesi oğlu adına tüm soruları kendisi yanıtlayarak bilgisayardan çöpçatan başvuru formlarını doldururken Harold bir tüfeği yüzüne çevirerek kendini vurmuş gibi yapar. Eş adayları Harold'la tanışmak için geldiğinde, zekice görünen kendini yaralamalar ile onları çılgın atırarak geri gönderir. Harold ve Maude birbirlerine aşklarını ilan eder ve birlikte uyurlar. Harold ölüm tiyatrosundan kurtulur, şimdi sevişen, şarkı söyleyen, dans eden ve güneşte takla atan birisidir. Filmin sonu ani ve rahatsız edicidir. Yine de ince ince bu sona hazırlandığımızı fark etmeye başlarız. Harold'ı acayip bir şekilde ölüme takıntılı bir ergen ve Maude'u müthiş ve ilginç bir toprak ana olarak değil de, insan olarak, sevgili olarak önemseyeceğimizi anlarız.

Harold ve Maude bir aşk hikayesi, duygusal bir kara komedi, gülünç bir göz yaşartıcı, tüyler ürpertici sosyal hiciv olup Hollywood'dan yıllardır çıkan en iyi filmlerden biri olarak değerlendirilmektedir(2). Harold ve Maude modern toplumda kişisel özerkliğe ulaşmak için olasılıkları cesaretle denemeyi öneren özgürlük ile ilgili bir filmidir. Birçok yönden de politik bir film olup Maude karakteri yoluyla baskıcı toplumsal unsurlarla alay etmektedir. Maude hayatı dolu dolu yaşama, isyankarlık, uyumu reddetme, bireysellik ve kendiliğindenlik hakkında sürekli olarak felsefe yapmaktadır. Film belirli baskıcı güçlere karşı alaycı bir saldırı işlevi de görmektedir. Harold'ın annesi derinliksiz, cinsel olarak tutucu sosyetedan birisi olarak gösterilmekte, oğlunun her ihtiyacını karşılamakta ama aynı zamanda onu görmezden de gelmektedir. Harold'ı ayrı bir birey olarak göremeyecek kadar bencildir. Ordu, polis, din

adamları ve psikiyatri kurumlarının hepsine ciddi eleştiriler vardır. "General MacArthur'un sağ kolu" olan Victor Amca'nın sağ kolu yoktur ancak komik bir mekanik cihaza sahiptir. Victor amca "Savaşmaya değer bir savaşa ve öldürmeye değer bir düşmana geri dönelim!" gibi şeyler söyleyip durmaktadır. Maude'u otoyolda kovalayan huysuz bir polis memuru kaba, aptal ve güçsüz olarak gösterilmektedir. Rahip cinsel olarak hayal kırıklığına uğramış ve tamamen gereksiz olarak tasvir edilmektedir. Harold'ın psikiyatristinin psikanalizin aforizmalarını akılsızca vurgulaması ile psikiyatristlerin kendilerini kopyalamaya çalıştıkları mesajı verilmekte ve Harold'ın divana ters uzanması ile analisti ile aynı renk giyinmeleri de bir tür hiciv işlevi görmektedir (2).

Üzerinde çeşitli toplumsal ve varoluşsal felsefik yorumlar yapılan filmin geriatrik psikoloji kuramları açısından incelenmesi de mümkündür. Yazının bundan sonraki bölümünde film çeşitli kuramlar çerçevesinde ele alındıktan sonra baş karakterlerin kişiliklerinin psikolojik değerlendirilmesi yapılacaktır.

2. Kuramlar Çerçevesinde Filmin İncelenmesi

Geriatrik psikolojik kuramlardan Aktivite (Etkinlik) Kuramı Maude için iyi bir bakış açısı getirmektedir. Aktivite Kuramı bireylerin yaşlanma ile sosyal rollerini bırakmasına gerek olmadığını, yaşlı bireylerin kısıtlılıklarının elverdiği ölçüde sosyal hayatta roller üstlenmeye devam edebileceklerini savunmaktadır (3). Bu kuram ileri yetişkinlik dönemindeki bireylerin, toplum tarafından kendilerine yakıştırılan pasif, hareketsiz, isteksiz, halsiz, güçsüz gibi etiketlemelere karşı çıkıp hayatın içinde aktif rol almaya devam etmelerini ifade etmektedir. Aktivite kuramı aktif yaşlıların aktif olmayanlara göre emeklilik ve sağlık sorunları gibi yaşın getirdiği toplumsal, biyolojik, psikolojik durumlara daha fazla uyum sağladıklarını ve yaşamdan daha çok doyum aldıklarını ileri sürmektedir. Kendi yoluyla hayata dahil olmayı sürdüren, yaşamı seven ve kutsayan, rotasını sevgi

ile belirleyen Maude kuşkusuz bu tanımlamaya uygun bir örnek teşkil etmektedir. Aktifliğin yanı sıra Maude'un sağlıklı yaşlandığı ve ihtiyaçlarını kendisinin giderdiği görülmektedir. Maude sağlıklı yaşlanmasını egzersiz yapmaya, düzgün beslenmeye ve nefes egzersizleri yapmaya borçlu olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda Maude dans etmekte, şarkı söylemekte, toprakla uğraşmakta, çeşitli enstrümanlar çalmakta, resim yapıp resamlara model olmakta yani hayatı istediği gibi yaşamakta ve her anından zevk almaya çalışmaktadır. Bu film İngiliz diline "maudism" (her gün dolu dolu yaşamak) kavramını kazandırmıştır⁴. Bunun yanında yaş alma ile birlikte fonksiyonlarında azalma görüldüğü bilinen^{5,6} günlük yaşam becerileri, dikkat, kategorizasyon gibi unsurları içeren bilişsel mekanikler ve dil kavrama, profesyonel yetkinlikler gibi unsurları içeren bilişsel pragmatiklere odaklanıldığında Maude'un gayet iyi bir iş çıkarıyor olduğu görülmektedir. Filmin ilerleyen dakikalarında Harold ile şehrin içinde tutsak edilmiş bir ağacı ormana dikmeye giderken anarşist eğilimlerinden dolayı çalıntı arabasıyla polisten kaçan Maude'un polisi atlatılmak için araba ile yaptığı manevralar dikkat, algı ve pratikliğine dair önemli bir gösterge olarak görülebilmektedir. Bellek özelliğine bakıldığında gençlerde daha güçlü olduğu bilinen epizodik bellek⁷ Maude'un eski hayatı hakkında hatırladıklarından bahsetmesi örneği ile oldukça işlevsel halde sürmektedir. Bunun yanında problem çözmeye yarayan, karar verme süreçlerinde etkili olan çalışma belleğinin de Maude'da oldukça güçlü olduğunu araba sahnesinin yanı sıra başka pek çok sahneden de anlayabiliriz.

Kopma Kuramı bireylerin yaşlanma sürecine girdikten sonra kendilerini toplumsal yaşantıdan, sosyal ortamlardan ve etkinliklerden git gide soyutladıklarını, içe dönük kişilik özellikleri geliştirdiklerini öne sürmektedir (3). Maude bu kuramın ileri sürdüğü değişim aşamalarını

yaşamamakta, sosyalleşmeye ve toplumsal meselelerle ilgilenmeye devam etmektedir. Maude içe dönük kişilik özellikleri sergilememekte, aksine aynı ortamda bulunduğu bireylerle kolayca arkadaşlık kurmaktadır. Harold ile tanışmaları da bu özelliğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı cenazede iki kez karşılaştıktan sonra Maude'ın girişkenliği ile sohbet etmeye başlamış ve ilerleyen günlerde arkadaş olmuşlardır. Ancak Maude'un cenazelere katılma sebebi Harold'inkinden farklıdır. Maude ölen insanın yakınlarına böyle acılı bir durumda bile hayatla bağlarının devam ettiğini hatırlatmak ve insanların ne başka canlılarla ne de eşyalarla aralarında bağlılık gerçekleştirmemesi gerektiğini anlatmak adına cenazenin sonlarına doğru cenaze sahiplerinden birinin aracını kaçırmaktadır. İlerlemiş yaşına rağmen böyle riskli davranışlarda bulunmaktan kaçınmama-sının Maude'un doğru olduğuna inandığı şeyi yapmasını öğütleyen hayata bakış açısından ve yılların ona kazandırdığı bilgece yaklaşım becerisinden ileri geldiği söylenebilir.

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre benlik bütünlüğüne sahip bireyler geçmişe yönelik düşünce ve inançlarını olumlu olarak değerlendirmekte, olumlu olarak değerlendirmeyenler ise geçmişe yönelik acı, keder, öfke gibi duygular hissetmekte ve umutsuzluk hissi yaşamaktadır(4-6). Olumlu ve doyum verici bir hayat yaşayıp yaşamadıklarının muhasebesini yapan bireyler bundan edindikleri cevaba göre yaşamlarını şekillendirmektedir. Geriye doğru baktıklarında dolu dolu ve anlamlı bir hayat yaşadıklarını gören kişiler benlik bütünlüğünü korurken, geçmişi boşa yaşadığı hissine kapılan ve düzeltmek için yeterli zamana sahip olmadığını fark eden bireyler hayal kırıklığı yaşayabilmektedir. Bu açıdan gözlemlendiğinde, hayatını dolu dolu yaşadığını, yeri geldiğinde onun değer yargılarına hitap eden ve ona anlam veren olgular, düşünceler için mücadele verdiğini, yaşlandığında eskisi kadar güçlü olmadığını

farkında olsa da yine aynı mücadeleyi kendi yaşamında devam ettirdiğini belirtmesi Maude'un yaşadığı benlik bütünlüğü için referans olmuştur. Bütünlük duygusuna sahip yaşlı insan ölümü huzurlu bir ağırbaşlılıkla yaşamın doğal bir parçası olarak görmekte ve ürettiklerinden memnun, yeterli ve huzurlu olan yaşlılar daha genç kuşaklarla olumlu sosyal ilişkiler içinde bulunmaktadır(6). Maude'un Harold ile ilişkisi değerlendirildiğinde olumlu ve doyumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Nitekim Maude Harold'a hayatın ölümlü ama güzel olduğunu, dolayısıyla tadını çıkararak geçirmenin insana ne kadar iyi hissettirdiğini göstermiştir.

Bir başka kuram olan Sosyoduygusal Seçicilik Kuramı açısından film ele alındığında Maude'un doyum sağlayan ilişkileri tercih ettiği ve seçici olduğu söylenebilir. Nitekim bu kurama göre yaşlı yetişkinler duygusal doyuma daha fazla önem vermelerinden dolayı kaliteli ve keyif veren sosyal bağlarıyla daha fazla zaman geçirmektedir (6-7). Harold ve Maude'un ilişkisi Sosyal Alışveriş Kuramı(8) açısından bakıldığında öne çıkan ödül ve karşılaştırma düzeyleri kavramları ile değerlendirilebilir. Buna göre Harold ve Maude'un sahip olduğu ilişki ile Harold kendi açmazlarından çıkıp yaşamın keyfini ve güzelliğini fark ederken, Maude da yaşama vedasını Harold ile güzel bir tören haline getirebilmiştir. Bunun yanında Harold Maude'un yalnızlığı, ilerleyen yaşı ve yitirdiği pek çok şeyin yanında yaşamı kucaklamasını gözlemleyip kendini Maude ile karşılaştırmış ve bunun sonucunda dünyayı algılayış biçimine değişiklikler getirmiştir. Maude'un gençlik yıllarından bahsettiği bir sahnede birçok mesele için mücadele verdiği ve bu mücadeleciliğe ruha hala sahip olduğu, sanatın birçok dalıyla aktif olarak ilgilendiği ve bu aktifliğe sahip olmak için gençliğinden getirdiği bir birikimi olması gerektiği ve geçmişte yaşadıklarını anlatırken bunlardan mutluluk duyduğunu söylediği düşünüldüğünde, Maude'un hayatının, yetişkinlik döneminde sahip olunan bireysel

özelliklere, sosyal tercihlere ve zorluklarla başa çıkma yöntemlerine yaşlılık döneminde de aynı şekilde sahip olduğunu savunan Süreklilik Kuramı'nı³ destekleyen nitelikler taşıdığı görülmektedir.

Öte yandan Rol Kuramı açısından bakıldığında, yaşlılara yönelik hemen hemen dünyanın her yerinde uygun görülen sosyal roller Maude için geçerliliğini yitirmiştir. Maude 79 yaşında, anarşist, heyecanlı, sürprizlerle dolu ve yeni şeyler keşfetmeye sıkı sıkıya bağlı, sevgi dolu bir karakterdir. Tüm bunların yanında yaş açısından aralarında uçurum olan sevgilisi Harold'la birlikte olması toplumdaki çoğu birey için beklenmedik ve uygunsuz görülebilecek bir durumdur. Bu özellikleriyle Maude kendisine yakıştırılan "yaşlı" rolünün tam karşısında yer almaktadır. Maude Etiketleme Kuramı'nda da yaşlılara yönelik olarak belirtilen yeni bilgiler öğrenmeye mesafeli, cinselliğe ilgisi ve cinsel hayatı olmayan, mantıklı düşünmekten uzak yaşlı imajını tamamen yıkıp kendi tecrübelerini bilgece yaşayan bir karakter olarak seyircinin karşısına çıkmaktadır. Filmin ilerleyen dakikalarında Maude ve Harold'ın cinsel birliktelik yaşadığı görülmektedir. Maude ve Harold'ın cinsel birlikteliğinin alışılmamış olarak değerlendirilmesi mümkün olmakla birlikte bu değerlendirmenin dayanağı yalnızca bir mittir. Çünkü yaşlanmaya bağlı bazı fizyolojik kısıtlılıklar nedeniyle cinsel etkinlikte gerileme söz konusu olsa da bu durum cinselliğin sonlandığı anlamına gelmemektedir⁹. Bu nedenlerden dolayı Yaşam Rotası Kuramı'nın da belirttiği gibi her bireyin biricik gelişim aşamaları ve kendine özgü yaşam yolculuklarının olduğunu kabullenilmesi belki de en doğru değerlendirme şekli olacaktır.

3. Film Karakterlerinin Psikolojik Açıdan İncelenmesi

Psikolojik açıdan incelendiğinde, Harold'ın küçük yaşta babasını kaybetmesinin onda geri çekilme, yalnızlaşma, içedönük kişilik oluşturma ya da yaşadığı durumu sık sık düşünüp bu düşüncelerden kendini alamaması ve künt bir

duygulanıma sahip olması gibi birtakım travma sonrası belirtileri beraberinde getirmiş olabileceği düşünülmektedir. Nitekim travma yaşadığı strese bağlı olarak olumsuz deneyimlerin bireyde şok, çaresizlik ve korku oluşturması şeklinde tanımlanmaktadır (9-10). Psikolojik travmalar depresyon, anksiyete, intihar girişimi ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi birçok ruhsal sonuçları beraberinde getirebilmektedir(11). Dolayısıyla Harold'un küçük yaşta babasının ölümüyle ortaya çıkan yalnızlaşma, geri çekilme ve künt duygulanımının TSSB, anksiyete ve depresyon ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Filmde Harold'un ölüme takıntılı davranışları olduğu görülmekte, bir bireyin mezarlıklara, cenazelere olan düşkünlüğü taphoplia olarak adlandırılmaktadır. Harold'un bu takıntılı davranışlarının altında yatan psikolojik mekanizmanın ebeveynlik stilleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Ebeveynlik stilleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda nasıl düşündükleri, hissettikleri ve bu anlamda çocuklara nasıl davrandıklarına ilişkin cevapları ortaya koymaktadır (12). Baumrind (1971) anne ve babaların ne çok cezalandırıcı ne de ihmalkâr olması gerektiğini söylemiş ve dört tip ebeveynlik tutumu tanımlamıştır: otoriter, demokratik, ihmalkâr ve hoşgörülü ana baba⁶. Bu açıdan bakıldığında annesinin Harold yerine karar alan, uygulayan, onu dinlemeyen, sadece kendi istekleri doğrultusunda hareket eden otoriter ebeveynlik stili ile Harold'un ölüme takıntılı davranışlarıyla ilgilenmeyen, sorunlarına çözüm aramayan ve psikososyal açıdan gelişmesi için çaba harcamayan, onu ihmal eden yani ihmalkâr ebeveyn stiline sahip olabileceği düşünülmektedir. Bu ihmalkâr tutumun annesi tarafından ilgi, sevgi bekleyen bir çocuğun ölüme saplantılı davranışlar ile annesinin dikkatini çekme gibi patolojik davranışlara yol açabileceğini akla getirmektedir. Öte yandan annesinin otoriter tutumunun Harold'un psikolojik iyi oluşuna zarar verip kaygısını artırabilmesi ve var olan

travmalarının çözümlenmesi yerine daha da bastırılmasına yol açabilmesi de söz konusu olabilir. Ayrıca Harold'un intihar fetişini yönetmen Ashby'nin depresyon geçmişiyle ilişkilendiren yorumcuların bulunduğundan da söz etmek gerekir¹. Film Harold'un "intiharı" ile başlamakta ve bitmektedir. Harold'un ölüm duygusu yenilenme umudunu içinde barındırmaktadır. Zira açılış sekansında Harold kendini asmasını kutlamak için mum yakmakta, finalinde ise arabasından uzaklaşıp onu bir uçurumdan sürerek moloz haline getirmekte ve yeniden doğuşunu canlandıran biçimde banjo çalmaktadır.

Harold'ı intihar şakaları yapmaya yönelten etmenler annesinin otoritesine karşı direnme çabası, onun ilgisizliğine duyduğu öfke, yoğun yalnızlık duyguları, içinde bulunduğu hayatın sıkıcılığı ve varoluşsal sancılardır. Ölüm haberini alan annesinin bayılmasını görmesi onun kendi varlığının farkına varmasına yol açmıştır. Annesiyle olan ilişkisinin kurallar ve istekler üzerine kurulu olması nedeniyle hayatı boyunca görünmez olan Harold bu olayla birlikte görünür hale gelmiştir. Annesine tepki olarak sergilediği intihar şakalarının altında yatan annesinin gözünde var olma isteğidir. Annesine zarar vermek istediğine ilişkin düşüncenin en büyük kanıtı annesi tarafından, fikri alınmadan çöpçatanlık formunun doldurulduğu sahnede ortaya çıkmıştır. Önce silahı annesine doğrultmuş ve ateş eder gibi yapmış sonra da kendine doğrultup ateş etmiştir. Harold'un Erikson'un ortaya attığı psikososyal gelişim evrelerinden 'kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası' evresini başarılı bir şekilde atlatamadığı, dolayısıyla bir sonraki evre olan 'yakınlığa karşı yalıtılmışlık' döneminin krizini de başarılı bir şekilde çözemediği ve kendini yalıtılmış hissettiği söylenebilir. Erikson'a göre ergenlikte gelişmesi gereken mesleki ve toplumsal kimliği oluşmamış, gelecek kaygısı duymuyor da olabilir. Dolayısıyla varoluşsal amacını bulamayan Harold hayatını

farklılaştırmak için tuhaf hobiler edinmeye başlamıştır. Harold yaşamın sıradanlığı içerisinde varoluş mücadelesi vermektedir. Harold'ın intihar girişimleri ve bunun sonucunda annesini sıklıkla dehşete düşürmesi oldukça dikkat çekicidir. Sınır kişilik bozukluğunda yinelenen kendine zarar verme girişimleri, intihar davranışları, dürtüsel davranışlar Harold'da bu türden bir kişilik psikopatolojisinin olabileceğini de düşündürmektedir.

Maude ise dışadönüklük, hareketlilik, arkadaş canlısı olma gibi kişilik özellikleriyle dikkat çekmektedir. Yeni deneyimlere açık olma, bilgelik, çok yönlülük gibi özellikleri "mutluluk" olarak isimlendirilen, bireyin kendi yaşamını olumlu biçimde değerlendirmesini ifade eden öznel iyi oluşunu yordamaktadır. Psikolojik iyi oluş olarak isimlendirilen, yaşamda karşılaşılan varoluşsal problemlerle baş etme becerisinin gelişmişliği de Maude'da göze çarpan özelliklerdendir. Psikolojik açıdan ele alındığında, Maude dayanıklılık, pozitif duygu durum ve psikolojik iyi oluş açısından olumlu özellikler göstermektedir. Son zamanlarda özellikle pozitif psikoloji alanındaki ilerlemelerle birlikte, psikolojik dayanıklılık kavramı kişinin yaşadığı ciddi travmatik olaylar sonucunda dengede kalabilme, psikolojik iyiliğini koruyabilme olarak görülmektedir(13). Maude bir Nazi toplama kampında yaşadığı acı yaşantılardan sonra mutlu olmayı başarabilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Maude'un psikolojik dayanıklılığının yüksek olduğu söylenebilir. Alanyazındaki bilgiler, psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin daha düşük düzeyde depresyon belirtileri yaşadıklarını (14), yaşlanmaya ilişkin daha olumlu algıya (15) ve daha yüksek yaşam kalitesine sahip olduklarını(16) göstermektedir. Nitekim Maude geçmişindeki acı yaşantılara rağmen hayata dair gülümsemesini, sevgisini ve enerjisini kaybetmemiş mutlu bir karakterdir. Dolayısıyla, yaşam biçimi göz önünde bulundurulduğunda yaşam kalitesinin oldukça yüksek olması, depresyon belirtilerinin az olması psikolojik

dayanıklılığının yüksek olması ile ilişkili olabilir. Maude'un müzikle ilgilenmesi, çeşitli müzik aletlerine sahip ve onları çalabiliyor olması, şarkı söylemeyi sevmesi onun bilişsel açıdan iyi bir durumda olduğunu gösteriyor ve psikolojik iyi oluşunu olumlu etkiliyor olabilir. Yapılan çalışmalar kişinin dengeli, hayattan doyum alan, sağlıklı, duyarlı ve mutlu olması gibi özelliklerin müziğin bireysel işlevlerinin sonucu olduğunu ortaya koymaktadır (17). Öte yandan Maude'un hayat dolu tutumları, 'İnsanlar hayattan uzak durdukları için ölümü seviyor.' gibi düşünceleri olumlu benlik bütünlüğüne sahip olduğunu gösteriyor olabilir.

Maude karakterinin 'Büyük Beş' kişilik modelindeki dışadönüklük ve gelişime açıklık özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Toplama kampında bulunma gibi zorlu bir hayat deneyimi geçirmiş olmasına rağmen sağlam bir karaktere sahip olması Erikson'un yaşlanmanın doğasıyla ilgili sunduğu yedi öneriden biri olan 'Yaşlılıkta self dayanıklı kalır.' maddesiyle açıklanabilir. Psikolojik kaynakları değerlendirilecek olduğunda Maude'un özsaygıya sahip olduğunu kendine karşı bakımlı ve özenli olmasıyla, algılanan kontrolün yüksek olduğunu hayatını tamamen kendi kararlarıyla yönlendirmesiyle, ustalık geliştirdiğini bilge cümleleriyle, kendini kabul ettiğini de zaten tavırlarıyla görüyoruz. Hayatın olumsuzluklarına karşı bu kadar dayanıklı olmasını özgüveni, merakı, özsaygısı, çevre üzerindeki kontrolü ve entelektüel birikiminin sağladığını düşünebiliriz.

Yaşlı bireylerin kendi hata ve sınırlılıklarını anlamaya daha istekli olduğu ve bu sebeple de özsaygı düzeylerinin genellikle düşük olduğu ifade edilmektedir (18). Ancak Maude bu genellemeye uymamaktadır. Kişilerarası bağımlılık düzeyi yüksek bireylerin düşük özsaygıya sahip olduğu düşünüldüğünde, sıkı sıkıya bağlı olduğu yakınlarının olmadığı görülen Maude'un davranış örüntüsünün bu bulguyu desteklediği görülmektedir. Özsaygı düzeyinin akranlarının

ortalamasının üstünde olduğu sosyal rollerine sahip çıkmaya devam etmesinden, kendini beğendiğini söylediği bazı sahnelerden ve özsaygısının çevresindeki insanlara da saygı duyması şeklinde etrafına yansımından anlaşılmaktadır. Maude'un yakın ilişkiler kurduğu birey sayısının fazla olmamasına rağmen kolaylıkla arkadaş edinebildiği ve sosyal ilişkiler geliştirebildiği görülmektedir. Bu da yaşlılıkta umutsuzluk duyguları geliştirmeyi engelleyen önemli bir etmendir. İnsanlarla iletişim kurma konusunda girişken ve dünyaya faydalı olacağına inandığı eylemleri risk alma pahasına gerçekleştirdiği sahneler, Maude'un gençlik yıllarında birçok sosyopolitik mücadelede boy gösterdiğini anlattığı diyalog düşünüldüğünde, kişilik özelliklerinin yaşamı boyunca tutarlılık gösterdiğine işaret etmektedir. Gençlik yıllarında verdiği mücadelelerde kendini korumak için kullandığı şemsiyesini halihazırda duvara asmış olan Maude için bu şemsiye bir metaforudur. Maude artık kullanmadığı ve geçmişi hatırlatan bir nesne olan şemsiyesini Harold için vereceği yeni bir mücadelede duvardan almış ve kullanmıştır. Bu, Maude'un yaşlılıkta önemli olan psikolojik kaynaklarının yani kendini kabul, öz yeterlik, özsaygı ve algılanan kontrolün yaşıyla birlikte arttığını göstermektedir.

Maude'da yaşlılık dönemindeki kristalize zekada ve karar verme becerisinde artış, çeşitli konularda iyi muhakeme yapmayı sağlayan bilgelik özelliğinin(6) gelişmiş olduğu görülmektedir. Bütün bu olumlu tabloya rağmen Maude 80. yaş gününde intihar etmiştir. İntihar davranışının ümitsizlik ve depresyon ile yüksek korelasyon gösterdiği, depresyonun yaşlılıkta intihar için birincil etken olduğu ve yaşlılarda bu davranışın çoğunlukla ilk depresif atakta görüldüğü bilinmektedir(19). Ancak bu belirtilerden hiçbirine Maude'da rastlanmamaktadır. Maude intihar edeceği günden önceki son bir haftayı tamamen neşeli olarak ve olumlu yaşam olaylarıyla geçirmiştir. Bir sahnede dualarını

doğaya yakararak yaptığını söylemesi Maude'un panteist olduğunu düşündürmektedir. Panteizmin Stoacılıkla yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Stoacılıkta "vaktinde ölebilenin ve ölümden korkmamanın" erdem olarak görüldüğü düşünüldüğünde, Maude'un in-tiharı anlam kazanmaktadır. Bu dünya görüşü temelinde düşünüldüğünde Maude'un intiharının psikopatolojik bir boyut içermediği görülmektedir. Psikolojik durumun yanı sıra Maude'un fiziksel olarak da sağlıklı olduğu görülmektedir. Yaşlılık dönemi hayat boyunca gelişmeyi ve olgunlaşmayı da beraberinde getiren, psikolojik, fizyolojik ve sosyal açıdan birçok değişimin olduğu diğer gelişim dönemleri gibi, yaşayan her insanın kaçınılmaz dönemidir (20). Yaşlanma ile birlikte görülen fizyolojik değişimler duyu organlarının işlevselliğinde azalma, kas ve kemik dokusunda azalma, kalp ve sindirim işleyişindeki bozulmalarla ilgilidir (21). Psikolojik değişimler ise bellek, dikkat, hafıza, bilişsel esneklik, öğrenme gibi bilişsel beceriler, duygu değişimleri ve baş etme becerileri ile ilgilidir (22). Bu açıdan ele alındığında Maude'un durumu yaşlılık döneminin getirdiği özelliklerden çok daha iyi bir durumdadır. Nitekim fizyolojik açıdan yürüme işlevi, kemikleri, el-kol koordinasyonu, kas-iskelet sistemi, cinselliği, duyu organlarının işlev-selliği azımsanmayacak ölçüde iyi durumdadır. Ek olarak, Maude istediği yere tek başına gidebilmekte, yalnız yaşayabilmekte, bakıma ihtiyaç duymamakta, dans edebilmekte ve güzel konuşabilmektedir.

Maude'un intiharı, yaşlıdaki psikolojik kaynaklardan olan algılanan kontrolle de açıklanabilir. Yaşlı insanlar nasıl bir yaşlılık geçiriyor olursa olsun yaşlanma sürecini giderek artan miktarda kayıplar vererek tamamlarlar. Verilen kayıplara rağmen her insan gibi onlar da kendi yaşamlarında kontrole sahip olmaya devam etmek isterler. Erikson'un yaşam boyu psikososyal gelişim kuramına göre de Maude'un benlik bütünlüğünü sağlamış olmasıyla kontrolü

sürdürme yönündeki çabasını birlikte düşünürsek ölümü kabullendiği ve yaşamı üzerindeki kontrolünü kaybetmemek için de 80 yaşına geldiğinde hayatına son verdiği söylenebilir.

4. Sonuç

Harold ve Maude filminin sahip olduğu bütünlüklü senaryosu, her aşamasında seyirciyi şaşırtan kurgusu ve olay örgüsü ile kesinlikle izlemeye değer olduğu söylenebilir. Sunduğu iyi sinema keyfinin yanında sahip olduğu derinlikli alt metinler hayatın değerini her yaşta bilmeye, daha iyi ifade şekliyle "hatırlamaya" davet etmektedir. Filmin birçok mesajından birisi papatya sahnesi ile verilmektedir. Sahnede bizlere insanların kendi biricikliklerini yok saydıklarından ve kendilerini herkes gibi olmaya sürüklediklerinden bahsetmektedir. Oysa her yaşın, her karakterin, her hayatın kendine özel bir değeri vardır. Genel anlamda önyargılara ve özellikle de yaşçı yaklaşımlara cevap niteliğinde olan bu değerli filmin mesajının tüm insanlığa ulaşması, hayatı daha yaşanabilir kılacaktır. Filmin ve özelde Maude karakterinin psikolojik yönden okuması yapıldığında belki de en öne çıkan fikir gelişimin, deneyimlemenin ve hayatın yaşam boyu sürdüğüdür. İnsanların kendi değerlerine sahip olması, travmalarına rağmen onlardan güç alarak daha iyi biçimde yollarına devam etmesi, diğer insanları sevmesi ve hayatın merkezine sevgi ile aşkı almalarının önemini belki de en iyi anlatan filmlerden biri olarak Harold ve Maude zamanının ötesinde bir yapım olarak kendini göstermektedir. Harold ve Maude'un mesajları kendinizi tüm otoritelerden kurtarın, güç, statü ve özel mülkiyet fikirlerinden vazgeçin, bedeninizle temasa geçin, yaratın, anın tadını çıkarın, ölüm takıntınızı unutun. Maude kendimizi özel mülkiyetten kurtarmamız gerektiğini ve sahipliğin geçici olduğunu hatırlatmak için otoritelerden araçlar "ödünç" almaktadır. Maude yasalara saygıyı kendi arzularına ve vicdanına bağlılıkla değiştirmekte, geleneksel davranışı reddetmekte ve ahlakın

üstünde açıklık, kendiliğindenlik ve cömertliği hedeflemektedir.

Filmin bize verdiği mesajlarda başkalarına göre yaşamak için hayatın çok kısa olduğu da dikkat çeker. Maude olduğu gibidir, Harold olduğu gibidir. Kimsenin maskeleri, gizleri yoktur. Yaş bazen hatta çoğu zaman gerçekten çok önemsizdir. Film boyunca Maude'un bilgeliğinden yararlanan Harold "Herkes bir müzik aleti çalabilmeli." tavsiyesine uyar ve sonunda aşkının gidişi karşısında öğrendiği müzik aletini çalarak veda eder. Onlar hiç ölmeyecekmiş gibi yaşadılar, çünkü ölümü hatırlamak yaşamdan çalar. Onlar kendileri için yaşadılar, çünkü 'el alem ne der?' düşüncesi yaşamdan çalar. Onlar yaş nedir önemsemediler, çünkü sayılar ömrü çalar. İnsan hissettiği yaşadır ve Maude kesinlikle Harold'dan daha gençti! Hepimizin karşısına Maude'lar çıkmayabilir, hepimiz kendi Maude'umuzu içimizde bulmalıyız, çünkü yaşanacak bir tek hayatımız var. Her birimizin 18 çılgınlığında hissettiği 80leri olması dileğiyle...

Kaynakça

- [1]. Vesey, "Harold and Maude", J Association of Moving Image Archivists, vol 13, no 1, pp.243-244, 2013.
- [2]. M. Shedlin, "Harold and Maude". Film Quarterly (ARCHIVE), vol 26, no 1, pp. 51-53, 1972.
- [3]. A. Efe, M. Aydemir, "Yaşlı kadın olmak: Psiko-sosyolojik kuramlar çerçevesinde yaşlılık ve kadın-Isparta Huzurevi örneği-", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, vol 1, no 34, pp. 193-223, 2015.
- [4]. Urban Dictionary. Available: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Maudism>
- [5]. C.E. Finch, "The neurobiology of middle-age has arrived", *Neurobiology of Aging*, vol 30, no 4, pp.507-514. 2009.

- [6]. J.W. Santrock, "Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi." (G. Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel Yayınları, 2017.
- [7]. S. Cansino, "Episodic memory decay along the adult lifespan: A review of behavioral and neurophysiological evidence" *Inter J Psychophysiol*, vol 71, no 1, pp. 64-69, 2009.
- [8]. S.S. Hendrick, "Yakın ilişkiler psikolojisi. Ankara: Nobel Yayınları, 2016.
- [9]. M. Ören, R. Kızıltepe, B. Çengelci Özekes, "Yaşlılıkta cinsellik", *Ege Tıp Dergisi*, vol 55(Ek sayı), pp.38-44. 2016.
- [10]. Z. B. Gölge, "Cinsel Travma Sonrası Oluşan Ruhsal Sorunlar", *Nöropsikiyatri Arşivi*, vol 42, no 1-2-3-4, pp.19-28, 2005.
- [11]. C. Kılıç, F. İnci, "Traumatic stress in emergency medical technicians: Protective role of age and education", *Turk J Psychiat*, vol 26, no 4, pp.236-241, 2015
- [12]. Ö. Turgut, S. Koca, "Ebeveynlerin anne-babalık stillerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi", *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, vol 2, no 2, pp. 60-71, 2019.
- [13]. F. Çetin, H.O. Yeloğlu, H.N. Basım, "Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi", *Türk Psikoloji Dergisi*, vol 30, no 75, pp. 81-92, 2015.
- [14]. A. Bowling, S. Iliffe, "Psychological approach to successful ageing predicts future quality of life in older adults", *Health and Quality of Life Outcomes*, vol 9, no 13, pp. 2-10, 2011.
- [15]. D.V. Jeste, G.N. Savla, W.K. Thompson, I.V. Vahia, D.K. Glorioso, A.S. Martin, B.W. Palmer, D. Rock, S. Golshan, H.C. Kraemer. C.A. Depp, "Association between older age and more successful aging: Critical role of resilience and depression", *Ame J Psychiat*, vol 170, no 2, pp. 188-196, 2013.
- [16]. J. L. Smith, L. Hollinger-Smith, "Savoring, resilience, and psychological well-being in older adults", *Aging & Mental Health*, vol 19, no 3, pp. 192-200, 2015.
- [17]. Ö. Öztosun Çaydere, E. Demirkaya, "Müziğin bireysel işlevleri ile Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramının ilişkilendirilmesi." 38. ICANAS, vol 10, pp. 649-658, 2007.
- [18]. R.W. Robins, K.H. Trzesniewski, "Self-esteem development across the lifespan", *Curr Dir Psychol Sci*, vol 14, no 3, pp. 158-162, 2005.
- [19]. G. Bayam, N. Dilbaz, V. Bitlis, H. Holat, T. Tüzer, "İntihar davranışı ile depresyon, ümitsizlik, intihar düşüncesi ilişkisi: İntihar davranış ölçeği geçerlilik, güvenilirlik çalışması", *Kriz Dergisi*, vol 3, no1, pp. 223-225, 1995.
- [20]. G. Yerli, "Yaşlılık dönemi özellikleri ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler", *J Int Soc Resear*, vol 10, no 52, pp. 1278-1287, 2017.
- [21]. C. Eyüboğlu, Z. Şişli, M. Kartal, "Yaşam döngüsünde yaşlılığın psikolojik boyutu", *Turkish Family Physician*, vol 3, no 1, pp. 18-22, 2012.
- [22]. D. Er, "Psikososyal açıdan yaşlılık", *Fırat Sağlık Hizmetleri Derg*, vol 4, no 11, pp. 131-144, 2009.

(Kaynak: Ankara Üniversitesi Arşivi)